

NØVN

SAMBAND
MAGNUS GUNNARSSON
MAGGI@SOSIALURIN.FO
TLF 341800 FAX 341801

Á hesum síðum bera vit tíðindi um merkisdagar, so sum rundar føðingardagar, brúdleyps dagar, starvssetanir o.t.

Føroya elsta fyrítøka 175 ár

Eik Banki hevur um vikuskiftið hátíðarhildið, at 175 ár eru liðin síðan fyrítøkan varð sett á stovn. Umframt móttøku í høvuðssætinum í Havn var veitsla fyri umleið 800 fólki úr øllum Eik-samtakinum í Ítróttarhøllini á Hálsi

FYRITØKA

Magnus Gunnarsson
maggi@sosialurin.fo

Fríggjadagin 24. august var almenn móttøka hjá Eik Banka í høvuðssætinum yviri við Strond. Orsøkin var, at fyrítøkan hevði 175 ára stovningardag fríggjadagin.

Nevndarformaðurin, Frithleif Olsen, og forstjórin, Marner Jacobsen, fluttu fram røðu. Havnarkórið undir leiðslu av Ólavi Hátún sang.

Marner Jacobsen hevði eina sera áhugaverda røðu við nógvum søguligum upplýsingum um bankan. Hann segði m.a.: Í dag eru 175 ár liðin síðani, at fyrsta innskotið var gjørt í Færø Amts Sparekasse, fríggjadagin tann 24. august 1832. Innskjótarin var Cathrine Marie Johannesdatter úr Hvalvík – nevnd jómfrúin – og setti hon 29 ríkisdálar og 48 skillingar inn í silvurmyntum.

Hetta var 17 ár eftir, at dunið frá kanónunum hjá Napoleon tagnaði, so tað er ikki sørt, at vit merkja søgunar veingjasús, nú vit hátíðarhalda 175 ára dagin hjá Eik Banka. Tað var undir Napoleonskríggnum, at staðfest var tann 5. januar 1813, at danska ríkið var bankarott – sonevndi státsbankarotturin.

Ov nógvir peningaseðlar vóru prentaðir, uttan at nakað virði lá aftanfyrir. Í 1818 – fjúrtan ár fyri stovningina av Sparikassanum – fáa vit so danska Nationalbankan, sum fekk einarétt at geva út pengaseðlar – men drúgv tíð gekk, áðrenn pengaseðlarnir aftur fingi sama virði sum gull- og silvurmyntir.

Júst av hesi orsök er vert at geva gætur, at Cathrine Marie Johannesdatter setir inn 29. ríkisdálar og 48 skillingar í silvurmyntum – og altso ikki í seðlum. Tað var ikki fyrr enn í 1845, at fólk sluppu at veksla um frá seðlum til silvur til kurs pari.

Nevnd og stjórn á trappusteininum. M.a. sæst nr. 2 frá vinstri C.C. Danielsen, nevndarlimur og stjóri í Færø Amts Sparekasse 1911-1935

Fyrstu sparikassarnir

Teir fyrstu sparikassarnir í heiminum sóu dagsins ljós í Týsklandi umleið 1770. Í 1796 verður ein Sparikassi stovnaður í Kiel, ið var høvuðsstaður í Holstein, sum tá var danskt hertogadømi. Kongur hevði tá tvær krúnur, eina sum danskur kongur og eina sum norskur kongur. Harumframt var hann hertogi í Slesvík og Holstein.

Fyrsti Sparikassin í kongaríkinum Danmark kom í 1810 á góðsinum Holsteinsborg í Sorø amti. Tá hugsað verður um flutningsmøguleikarnar tá, er undrunarvert, at Føroyar longu 22 ár seinni fingi sín fyrsta Sparikassa. Ísland fekk til samanbering sín fyrsta Sparikassa í 1858 – nevndur Sparnaðarsjóð búlausra í Skútustaðahreppi, men hann datt niðurfyrir longu 6 ár seinni. Síðani kom Sparisjóður Múlasýslu í 1868, men hann datt niðurfyrir longu í 1870. Loksins kom so Sparisjóður Reykjavíkur og Nágrennis – stytt Spron – í 1872, og er hann elsti peningastovnurin í Íslandi í dag. Sum kunnugt eigur Eik Banki 10% í Spron.

Atfinning móti Einahandlinum

Uttan samanbering størsta fyrítøkan í Føroyum um hetta mundið, tá Sparikassin verður stovnaður, er Kongaligi Einahandilin. Allur út-

og innflutningur fór umvegis hann, og fólk høvdu kontrabók og nýttu hann tiskil sum banka. Men rentur fingi tey ongar.

Stovnsetingin av Færø Amts Sparekasse kann tí fatast sum eitt slag av atfinning at einahandlinum. Teir fyra ið tóku stig til hann; amtmaðurin Tillish, provsturin Niels Johnsen Struer, fútin Christian Pløyen og sorenskrivarin Niels Hunderup – allir danskir embætismenn – vóru frihandilsmenn. Sparikassin fekk tí eisini sítt at dragast við, tí Einahandilin vildi ikki taka ímóti innskotum frá honum til rentu. Tí bleiv tað til, at handilin setti innlánín frá Sparikassanum í ríkiskassan.

Kapping um rentu

Sparikassin læt fitt av bók-

um fyrstu árin – og mundi tað helst koma væl við. Eisini skrivaði Sparikassin – dulnevnt – út eina kapping um eina føroyska grammatikk í 1846. Einasti, ið menn vita um, sum hevði ætlanir at kappast fyri at vinna virðislønina uppá 100 ríkisbankdólar, var V. U. Hammersheim – men onki uppskot kom inn og tiskil var virðislønin latin Amtsbókasavninum.

V. U. Hammersheim var annars ein av stjórunum í Færø Amts Sparekasse frá 1868 til 1878. Hann var annar føroyingurin sum tók sæti í stjórnini. Tann fyrsti føroyingurin í stjórnini var Hans Christopher Müller, sum gjørdist stjóri í 1857.

Eftir at Einahandilin varð tikin av í 1856 komu handlarnir kring landið. Harvið fekk Sparikassin herda kapping. Rentan í Sparikassanum var 3%, meðan rentan sum handlarnir lokkaðu við var 5-6% p.a. Tey fáu, sum áttu jørð, settu hana sum veð, lántu pening og settu peningin í handlarnar – so “rentuarbitraga” er eitt gamalt fyrbrigdi í Føroyum.

Meginparturin av jørðini í Føroyum um hesa tíðina var kongsjørð – og hon kundi tí ikki veðsetast. Men við lóg frá 19. januar 1863 fingi traðarmennir í Tórshavn loyvi at keypa sínar traðir til ognar, og teir flestu tóku av. Harvið gjørdust teir óalsmenn. Stutt eftir megnaðu trappubrøðurnir í Havn at reisa kapital, so teir kundu keypa sær eina litla slupp, Fox, sum teir fóru til Íslands við. Hvørt hetta var við lán-um, har teir veðsettu ognina, vita vit ikki við vissu – men óhugsandi er tað ikki. Síðani komu sluppurnar ein fyrir og onnur eftir.

Sethúsafígging byrjar

Í 1880 kom fyrsta sparikassa-

Frederik Ferdinand Tillisch, amtmaður og kommandantur í Føroyum 1830-1837. Hann tók stig til at stovna Eik Banka, fyrrverandi Føroya Sparikassa og Færø Amts Sparekasse

lógin, sum m.a. hevði við sær, at Sparikassin kom undir alment eftirlit. Innanríkis-málaráðið skuldi hava umsjón við øllum sparikassum, og hartil skuldi Sparikassin nú hava tveir roknskapargrannskoðarar at eftir-kanna roknskapir Sparikassans.

50 ár eftir stovningina, í 1882, gjørdi Sparikassin avtalu við Det kongelige octroierede almindelige Brandassurance-Kompagni um veðhavaralýsingar – soleiðis at Sparikassin kundi tryggja sær, at hús vóru tryggjað til eina og hvørja tíð, samstundis sum Sparikassin veitti trygd fyri tryggingargjaldinum.

Eftir hetta kom rættuligt glið á útlán móti veð í sethúsum, og gjørdist hetta høvuðsvirksikið komandi gott 100 árin – heilt fram til fyrst í nýtiárunum, tá banka- og sparikassalógin 1. januar 1994 javntsetti føroyskar bankar og sparikassar.

Frá Føroya Sparikassa til Eik

Nógv vatn er runnið í ána síðani stovnanina av Færø Amts Sparekasse. Amerikanska frælsiskriggið var 30 ár eftir stovnanina, tveir heimsbardagar hava verið, fólk er sett á mánan, og Færø Amts Sparekasse skifti fyrst navn til Føroya Spari-

kassi og síðan – 18. december í fjør – til Eik Banki.

Tað sum eg her havi nevnt er tí bert ein brotpartur av tí, sum kundi verið sagt. Zakarias Wang, stjórnsmálafrøðingur, er í gongd við at skriva søguna um Eik Banka, sum ætlandi verður útgivin seinni í ár. Eg ivist ikki í, at bókin kemur at standa sum ein virðiligur varði á leiðini.

“Ongin fer so við eikini, at hon ikki flýtur, verður sagt. Lat okkum vóna at hetta eisini heldur stíkk komandi 175 árin”, endaði Marner Jacobsen røðu sína.

Alt samtakið til hátíðarhald

Leygardagin hittast tey mongu starvsfólkini í Eik-samtakinum, og um kvøldið var veitsla í Ítróttarhøllini á Hálsi fyri umleið 800 fólki. Hetta vóru starvsfólk við makka úr øllum Eik-samtakinum, sum nú er rættiliga stórt: Eik Banka P/F í Føroyum, Eik Bank Danmark A/S, SkandiaBanken A/S, Privestor og FinansNyt í Danmark. Eisini vóru umboð frá Investra í Danmark, sum Eik eigur 29 prosent av, og Spron í Íslandi, har ognarparturin hjá Eik er umleið 10 prosent í. Í sambandi við veitsluna varð m.a. eitt sera vakurt fyrverk leygarkvøldið.

Stórur áhugi var fyri einari elektroniskari framsýning við søguligum myndum, ið lýsa 175 ára søguna hjá Eik